

Från barnlösa clowner till fertila goda medborgare

Rydström, Jens *Odd couples: a history of gay marriage in Scandinavia*.
Amsterdam: Aksant/Amsterdam University Press (246 sidor)

REDAN I INLEDNINGEN till boken *Odd couples: a history of gay marriage in Scandinavia* visar författaren Jens Rydström den enorma förvandling som skett av den statliga synen på samkönade par de senaste decennierna. Han analyserar här de broschyrer som trycktes år 1995 av Justitiedepartementet för att informera om den nya svenska lagen om registrerat partnerskap, och påpekar att samkönade par i dessa infoblad tecknats på ett uppenbart clownlikt sätt. Det lades också stort fokus på de restriktioner för reproduktion man satt upp – registrerade partners fick inte adoptera, inseminera eller gemensamt ha vårdnaden om barn. Dessa restriktioner avskaffades, som vi nu vet, en efter en under de kommande åren, och samkönade par – särskilt då lesbiska – sågs allt mer som potentiella föräldrar. Till sist avskaffades även möjligheten att ingå det registrerade partnerskapet när äktenskapslagen blev könsneutral 2009. Det har således skett en genomgripande förändring av synen på, och den statliga regleringen av, samkönade par. Från att år 1995 tecknas som barnlösa clowner förvandlades samkönade par successivt under de närmaste årtiondena till fertila och barnalstrande medborgare.

Rydström tecknar i *Odd couples* det registrerade partnerskapets och det samkönade äktenskaps historia i Skandinavien. Genom analys

av intervjuer, offentligt tryck, politiska dokument och media utforskas processen fram till att samkönade par erkändes juridiskt och politiskt, samt den efterföljande breddningen av lagarna för detta. Intervjuerna är gjorda med nyckelpersoner inom homorörelserna i de skandinaviska länderna och med de allierade politikerna. Detta avspeglar väl Rydströms fokus på att skriva denna historia från homorörelsens perspektiv, med tyngdpunkten på förhandlingar och förändringar inom denna sociala rörelse – där dock äktenskapliga rättigheter var allt annat än det självklara målet för kampen.

Det övergripande intrycket av *Odd couples* är en noggrann och detaljerad studie som följer politiska och samhällsliga processer mot ökade civila rättigheter för samkönade par. Samtidigt lyckas Rydström balansera denna berättelse om aktivistiska framgångar med en queeranalytisk udd mot vad som förutsätts vara "goda" utvecklingar. Han ger mycket plats åt det motstånd mot – och även ointresse för – äktenskapsrättigheter för homosexuella som faktiskt dominerade organisationer för bögar och lesbiska i de skandinaviska länderna under 1970- och 1980-talen. Enligt Rydström finns det flera anledningar till att äktenskapliga rättigheter ändå hamnade så högt på agendan. Först och främst handlade det om att reformistiska homosexuella män hade makten inom homorörelsen, och att lesbiska kvinnor sökte sig till separatistiska organisationer med radikalt annorlunda politiska mål. Det hade också betydelse att de delar av organisationerna som arbetade för homoäktenskap var välartikulerade och talade samma språk som myndigheterna. Författaren lyfter fram ytterligare en intressant anledning, nämligen den symboliska betydelsen av äktenskapet. Homoäktenskap erbjuder en ritual där samhällets tolerans och öppenhet manifesteras. När diskrimineringslagar och andra viktiga rättigheter i första hand ger upphov till rättegångar och myndighetsutövning, blir homoäktenskap istället ett tillfälle för glädje och fest. Det blir något konkret att fira – en faktor för politisk aktivism som nog inte bör underskattas.

Samtidigt som boken ger denna mångfasetterade bild av den politiska utvecklingen riskerar dock de mer genomgripande tendenserna och den abstraherade analysen att drunkna i detaljerna. Detaljrikedomen

är oundgänglig för framtida homohistoriker och här har Rydström gått grundligt till väga i arkiv och intervjuer, men de som är intresserade av ett särskilt beslut eller diskussion riskerar att få svårt att hitta det i den bitvis något svåröverskådliga dispositionen. Om det exempelvis är en särskild fråga man vill följa blir det svårt i de kapitel som är organiserade utifrån de aktiva politikernas partitillhörighet.

Detaljrikedomen ger samtidigt möjlighet att föra väl avvägda diskussioner. Ett av många exempel är när författaren pekar ut den historiska bakgrunden till att skandinaviska välfärdsstater lägger stor vikt vid biologiskt faderskap, och därmed varit ovilliga att lösa frågor kring lesbiskt föräldraskap. En historisk förklaring till att faderskapet blev en komplicerad fråga där politikerna ogärna gav upp faderskapets primat, var den centrala roll rättigheter och skyldigheter för den biologiska fadern haft i den politiskt infekterade diskussionen om statens ansvar för ensamstående mödrar tidigare under 1900-talet. Här kopplar Rydström även faderskapets historia till motståndet mot anonym spermadonation, och jag saknar där en diskussion om en kvadröjande skillnad mellan gifta olikkönade och samkönade par även efter införandet av den könsneutrala äktenskapslagen från 2009. Denna innebär att vid insemination utomlands gäller faderskapspresumtion för gifta olikkönade par, medan gifta samkönade par måste genomgå en adoptionsprocess. Liknande små, men viktiga skillnader vore intressant som kontraster mot den allmänna tendensen av allt mer lika rättigheter för samkönade och olikkönade par.

Vidare ställer Rydström frågan om det könsneutrala äktenskapet stärker heteronormativiteten och riskerar att utarma queera kulturer. Det går lätt hålla med författaren i hans konstaterande av att diskussioner om alternativa livsstilar, kollektiv och utökade familjer, som var högt aktuella under tidigare årtionden, till stor del försvunnit sedan dess. Boken visar med all önskvärd tydlighet hur en liten del av en bred politisk kamp för homosexuellas rättigheter kom att dominera talet om homorättigheter – den som ville prioritera homoäktenskap. Det har visserligen inte betytt att andra rättigheter inte genomförts (skydd mot diskriminering genomfördes exempelvis tidigt i ett internationellt per-

spektiv), men det har dock inneburit att en viss riktning för aktivismen fått ta plats på bekostnad av andra möjliga. Samtidigt tror jag att frågan behöver en bredare utredning för att besvaras till fullo. Om det med queera kulturer menas offentligt sex i form av till exempel bastuklubbar och lesbiska separatistiska, revolutionära grupper så kan nog även andra dimensioner av de skandinaviska välfärdsstaternas utveckling ha gjort att dessa arenor minskat kraftigt sedan 1980-talet. Jag ser således fram emot fler studier som tar sin utgångspunkt i Rydströms grundliga arkiv- och analysarbete för att vidare undersöka var dagens queera kulturer finns. Som författaren själv avslutar sin studie: i skuggorna bakom de goda och lagom avvikande medborgarna finns ju alltid de som vägrar inordna sig och uppfinner sina liv utan att be om statens godkännande.

CATRINE ANDERSSON
KØBENHAVNS UNIVERSITET